

**ЩИРА ДРУЖБА І ПЛІДНА СПІВПРАЦЯ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА І МИХАЙЛА
КОЦЮБИНСЬКОГО НА ЦАРИНІ УКРАЇНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ**

*Велеснівський етнографічно-меморіальний музей
Володимира Гнатюка*

Джерелом теми є листування між двома митцями. Участь в новозаснованій «Українсько – руській видавничій спілці». Михайло Коцюбинський написав «оду на Гуцульщину» – повість «Тіні забутих предків», яка є одним з кращих творів письменника. У повісті його ожила Гуцульщина – з її горами, полонинами, потоками, лісами, з гуцулами, їх звичаями, віруваннями і повір'ями.

Володимир Гнатюк замість некролога підготував до друку листи Михайла Коцюбинського до себе (126 листів та поштових карток від 15 серпня 1899 року до 20 лютого 1913 року).

Ключові слова: український письменник, епістолярія, книжка, полонина, коломийки.

Володимир Гнатюк виявив себе як політик, етнограф, громадський діяч і публіцист, невтомний збирач, дослідник народної творчості і видавець її, літературознавець, мовознавець та перекладач, відомий вчений-славіст європейського масштабу, журналіст і редактор. Тому важливо з'ясувати характер творчих зв'язків, які виникли між Володимиром Гнатюком та визначним українським письменником і громадським діячем Михайлом Коцюбинським, проаналізувавши вплив та роль відомого етнографа на творчу й громадську діяльність останнього.

Джерелом для цієї теми є листування між двома митцями. Активність та змістовність листування свідчать про встановлення доволі міцних товариських і ділових стосунків між ними.

---

30 жовтня 1897 року Володимир Гнатюк розсилає листи видатним діячам української культури з проханням допомогти Івану Франкові в його незavidному матеріальному становищі та взяти участь у відзначенні 25-річчя його письменницької діяльності. Знаючи погані житлові умови Івана Франка, він висловив пропозицію, щоб українська громадськість з нагоди цього ювілею збрала кошти на купівлю для нього будинку.

Ця пропозиція зустрілася з позитивним відгуком, зокрема української інтелігенції Царської Росії. В Києві на заклик Володимира Гнатюка почала збирати кошти для цієї мети мати Лесі Українки Олена Пчілка. З Петербурга від К. Білиловського Володимир Гнатюк 1 листопада 1897 року одержав листа, в якому він повідомляв вченого, що його листа було прочитано серед земляків з великим захопленням і вдячністю за таку благородну ініціативу. Називаючи поета «велетнем і духовним лицарем-войовником», К. Білиловський писав: «Розпочав я підписку, сподіваюсь збити найменше 150-200 крб., котрі й перешлю туди до Вас».

У зв'язку з ювілеєм Івана Франка розпочалось і листування Володимира Гнатюка з Михайлом Коцюбинським, яке переросло у щирю дружбу та плідну співпрацю між ними.

Володимир Гнатюк розпочав листування з Михайлом Коцюбинським у зв'язку з підготовкою ювілейного збірника-альманаху «Привіт Д-ру Івану Франку в 25-літній ювілей літературної його діяльності», для нього письменник обіцяв написати оповідання «В путях шайтана», але через хворобу він не встиг своєчасно закінчити його і воно у це видання не увійшло.

31 грудня 1898 року Володимир Гнатюк запросив Михайла Коцюбинського до участі в новозаснованій «Українсько-руській видавничій спілці». Письменник охоче прийняв запрошення і для першої книжки своїх вибраних творів вислав йому оповідання «В путях шайтана» та попросив його самого взятися за вибір текстів та упорядкування збірника його оповідань.

Володимир Гнатюк видав сім томів творів Михайла Коцюбинського.

У першу книжку Михайла Коцюбинського, що появилася під назвою «В путях шайтана» 1899 року як одна з перших книжок «Літературно-наукової бібліотеки», Володимир Гнатюк додав кілька оповідань із часописів «Правда», «Зоря» та «Життя і слово». Сам письменник був задоволений редакторською працею Володимира Гнатюка. «Книжка видана так добре, так чепурно, – писав Михайло Коцюбинський у листі від 3 березня 1900 року до нього, – що мені лишається скласти Спілці в особі Вашій як директора її велике спасибі».

Незабаром Володимир Гнатюк видає другу книжку оповідань Михайла Коцюбинського, на цей раз із життя басарабських селян під назвою «По-людському» (1900 р.). Ця книга – в експозиції IV кімнати.

У листі від 27 травня 1902 року з Кракова польський письменник Владислав Оркан до Володимира Гнатюка у Львові звертається допомогти у доборі видань для «Антології української»: «Ласкаво прошу надіслати мені ... книжки Коцюбинського (новели), Грінченка (томик)».

12 жовтня 1902 року Михайло Коцюбинський з Чернігова до Володимира Гнатюка у Львові пише: «Маю Вас прохати о раду і поміч. Оден мій чернігівський знайомий, інженер, має замір вислідити вплив українського стиля в давній архітектурі, переважно в церковній. Чи нема у Вас в Галичині яких матеріалів до таких дослідів, малюнків, спеціальних студій? Може що є в Ставропігії? Чи чули, що помер Рильський. (Гадей Рильський – український громадсько-культурний діяч, батько Максима Рильського – Р.Ч.) – товариш і приятель Антоновича? Варто б помістити у «Віснику» його портрет і хоч коротку біографію. То була незвичайно талановита і симпатична людина. З високим поважанням Ваш М. Коцюбинський».

Стаття Володимира Гнатюка «Україніса в чужих виданнях» опублікована у «Літературно-науковому віснику» (Львів, 1903. – Т. 29, кн. 3, розділ «Хроніка і бібліографія». – С. 263-264), де є рецензії на твори Івана Франка, Михайла Коцюбинського.

У третю книжку «Поединок і інші оповідання» (1903 р.) вчений додав так звані «дрібні оповідання» Михайла Коцюбинського. (Ця книга – в експозиції IV кімнати).

Статтю Володимира Гнатюка «Переклади з української мови» опубліковано у «Літературно-науковому віснику» (Львів, 1904. – Т. 28, кн. 12, розділ «Хроніка і бібліографія». – С. 225). Тут йде мова про переклади творів Тараса Шевченка, Василя Стефаника та Михайла Коцюбинського.

А у четверту книжку «У грішний світ» (1905 р.) – подано новелу однойменної назви та деякі інші твори. Володимир Гнатюк написав рецензію на книгу Михайла Коцюбинського «У грішний світ: Оповідання» (Львів, 1905) та опублікував її у «Літературно-науковому віснику» (Львів, 1905. – Т. 31, кн. 7, розділ «Хроніка і бібліографія». – С. 98).

Ці чотири томи творів на той час охоплювали майже всю літературну творчість Михайла Коцюбинського. Їх підготовка до друку була пов'язана з інтенсивним листуванням, що поступово переростало у міцну особисту дружбу між цими двома діячами України.

М. Коцюбинський приїхав до Львова в дорозі до Берліна перед самим Великоднем. «Бажаючи показати йому наше село, – розповідає Володимир Гнатюк, – виїхав я з ним і д-ром І. Франком на самі свята до Яйковець (тепер село Антоновці біля Львова – Р. Ч.), таможного пароха о. Сев. Борчака, де провели ми час дуже приємно. При повороті до Львова чекали ми довгий час у Кохавині на поїзд, під час чого др. І. Франко написав своїх «Конкістадорів».

На Великдень 1905 року Михайло Коцюбинський, по дорозі на лікування до Західної Європи, вперше відвідав у Львові Володимира Гнатюка. Про це є світлина, на якій Михайло Коцюбинський, Іван Франко і Володимир Гнатюк (Львів, 1905). Забравши з собою Івана Франка, вони поїхали в Карпати, які зробили на Коцюбинського незабутнє враження і він твердо вирішив наступного року повернутися туди на довгий час, однак хвороба та нестача коштів не дозволили письменнику здійснити цей намір ні у 1906 році, ні в наступних роках. Михайло Коцюбинський часто в листах

запрошував Володимира Гнатюка до Чернігова, але й той через хворобу не зміг скористуватися з його запрошення.

У листі з Риму Михайло Коцюбинський 28 травня 1905 року Володимирові Гнатюкові пише: «Почуваю себе краще, хоч утомлений силою нових вражень. Завтра їду до Неаполя, де пробуду з тиждень, а звідти до Ніцци, відтак до Мілану, в Швейцарію, Мюнхен, Відень, і поверну до Львова так коло 20-22 серпня. Не знаю, чи побачу Вас, а хотілось би. Хотілось би особисто подякувати за ту незвичайну сердечну гостинність, яку Ви і високоповажна пані Ваша виявили під час перебування мого у Львові. До Криворівні навряд чи зможу поїхати, бо не буде вже часу. Як там моя книжка? (Мова йде про збірку оповідань «У грішний світ», видану в «Українсько-руській видавничій спілці» 1905 року Володимиром Гнатюком – Р. Ч.). Певно готова вже. Будьте ласкаві, вишліть по 1 примірнику її Лепкому, Сембратовичу. Сердечний привіт високоповажній дружині Вашій.

Цілую Вас сердечно М. Коцюбинський».

30 червня 1905 року, після повернення додому із лікування за кордоном, Михайло Коцюбинський пише Володимирові Гнатюку: «От зараз сиджу у себе і уявляю собі Вас у Криворівні. І так мені хочеться бути разом з Вами серед гір, над річкою, разом грітися на сонці і спокійно про щось розмовляти. Почути часом серед розмови цікаву, оригінальну коломийку і Ваш сміх».

Тоді вчений друкував частину коломийок і під час перебування Михайла Коцюбинського у Львові цитував йому їх багато, особливо тоді, коли їздили на село. Вони йому дуже сподобалися.

Письменник говорить про своє захоплення коломийками свого друга і пише в листі до Володимира Гнатюка: «Згадав про коломийки, зараз як живий встав перед очима Ваш образ: нахиляєтесь до вуха і тихим голосом виспівуєте якусь коломийку (а то на всякий випадок є кілька) – і очі сміються».

3 березня 1906 року з Чернігова Михайло Коцюбинський пише до Львова Володимирові Гнатюку: «Дорогий пане Володимире!

Ви мене засоромили: бо я тільки збирався, а Ви таки написали. Сердечне спасибі. Не тому мовчав так довго, щоб щось там будував. Нам не дають тепер нічого будувати, коли се не в'язниця. Темні сили будують нові в'язниці, бо старі переповнені. Ми, ж, певно, замало ще зруйнували, аби можна щось творити. Та й здоров'я моє таке лихе, що мушу сидіти в хаті, найчастіше ж – лежу. Сим, правда, Вас не здивуєш, свого добра і в Вас чимало... звістить також, як Ви себе почуваете тепер – чи хоч трохи краще? Може, що пишете тепер цікавого? Як там дорогий доктор Франко? Перекажіть йому мій сердечний привіт. Моє поважання високоповажній пані Вашій. Діточок цілую. А Вас цілую і обнімаю сердечно. Простіть, що пишу так мало на сей раз. Незабаром знову напишу. Ваш М. Коцюбинський!»

У свою чергу вчений пише йому в листі 23 квітня 1906 року так: «Тому що ми давно не бачилися і я не міг Вам заспівати нових коломийок, то напишу Вам бодай одну «мою», бо говорить про таких хворих, як я:

Ой захрип я, моя мила, захрип я, захрип я,

Якусь ес ми біду дала, до тебе прилип я.

Якусь ес ми біду дала, чи не сухотоньки,

Що не маю вночі спання, а вдень роботоньки».

Лише на початку травня 1909 року по дорозі на лікування до Італії, Михайло Коцюбинський знов зупинився у Володимира Гнатюка у Львові. Вони домовилися, що на зворотній дорозі разом проведуть кілька днів у Криворівні, але через погану погоду Михайло Коцюбинський побоювся поїхати туди, а приїхав до Криворівні лише наступного літа – в серпні 1910 року, пробувши там майже два тижні.

Відпочиваючи на о. Капрі, Михайло Коцюбинський подружив з Максимом Горьким і заочно представив йому Володимира Гнатюка. «Кілька разів ми розмовляли про Вас з Горьким і він дуже зацікавився Вашими працями», - писав Михайло Коцюбинський до Володимира Гнатюка у листі від 4 серпня 1909 року.

Через рік в листі до Михайла Грушевського він писав: «Криворівня мене так зачарувала, що я цілий рік тільки марив про неї, навіть у сні бачив її. Хотів би прожити у

Криворівні з місяць, може б мені вдалося вивезти звідти тему для оповідання.

Михайло Коцюбинський у листі з о. Капрі 10 червня 1910 року пише Володимирові Гнатюку: «Пишу в Криворівню, але чи Ви вже там? Обізвіться, тоді напишу ширше про все. Сим літом ми вже конче побачимось в Криворівні».

17 липня 1910 року, перебуваючи в Італії, Михайло Коцюбинський пише з Капрі до Володимира Гнатюка: «До Криворівні на сей раз вибираюся конче. Побуду тут до 3. VII, а далі деякі городи італійські (Неаполь, Рим, Флоренція та Венеція), затримаюся на день у Відні і у Львові, а тоді приблизно 13-14 серпня виїду до Криворівні і пробуду там до кінця своєї відпустки, а маю вернути додому 28 серпня. Значить днів 10 пробудем разом. Тішить мене се дуже, бо я вже скучив за Вами, хочеться мені побачити Вас, а при тій нагоді Карпати і Гуцулів. Своїми словами: «Ви мусите щось написати про Гуцулів» забили Ви мені клин у голову, вони не дають мені спокою, тільки що я зробить годе за 10 днів. Тільки оскому наб'ю. Чи Ви самі, чи з родиною?.. Ваш М. Коцюбинський».

В листі з Криворівні 18 серпня 1910 року Володимир Гнатюк до Михайла Мочульського у Львові пише: «Високоповажний Михайле Михайловичу! Ви цікаві на новини? А звідки ж їх узяти в Криворівні? Тут цілі вакації те саме: тепло-зимно, сухо-мокро, на перемену, от і всьо. «Холерники», як звичайно, одні приїздять, другі від'їздять. В останніх днях приїхав доктор Франко, а члени його родини возяться то сюди, то до Львова. 13. VII приїхав добродій М. Коцюбинський, і ми вітаємо його, як можемо.

Може, би й Ви набрали раз відваги та приїхали? Ми виїздимо звідси 29 або 30. VIII, тому незадовго заспокоїте свою тугу за мною, а тим часом здоровлю щиро Володимир Михайлович.

Р. С. [Дописка іншими руками] Кланяюсь. Михайло Михайлович I сердечно вітає Михайла Михайловича II (М. М. [I] – Михайло Коцюбинський; М. М. [II] – Михайло Мочульський – Р. Ч.)».

У листі 8 листопада 1910 року народознавець пише сонцепоклоннику: «Вправді примусово не лежав я від часу приїзду з Криворівні з виїмком двох разів на два дні, коли лялася сльота... В таких хвилях, коли згадую собі все те, лежачи непорушно по сильнім кашлю, звичайно співаю собі (розуміється, в думці) коломийку:

«Ой, баране, баранчику, а я твоя вівця,
Вкосо мені, баранчику, зеленого січня .
Бо Бог знає, Бог відає, яка зима буде,
Відай мені, старій вівці, загибелька буде».

Побувавши на Гуцульщині, Михайло Коцюбинський незвичайно захопився нею. «Я, у свій час, з головою пірнув у Гуцульщину, яка мене захопила. Який оригінальний край , який незвичайний казковий народ», – писав він у листі від 30 грудня 1910 року Володимирові Гнатюку.

П'яту книжку оповідань Михайла Коцюбинського «Дебют» (1911) видав Володимир Гнатюк. (Ця книга – в експозиції IV кімнати).

Володимир Гнатюк у листі зі Львова до Федора Вовка в Петербурзі 23 лютого 1911 року пише: «Високоповажний добродію! Висилаю пачку на музей 3 примірники Тарасевського; з того два для Ваших знайомих, а одну прошу вислати на адресу: Чернигов, Северянская, 3, Михайлу Михайловичу Коцюбинському. Я не висилаю вирост, бо боюся, щоб книжки не конфісковано...

Здоровлю щиро й цілую В. Гнатюк».

В липні 1911 року Михайло Коцюбинський і справді прибув до Володимира Гнатюка у Криворівню на цілий місяць. Вчений поселив його у місцевого дядка Михайла Мосейчука в сусідстві із своєю найнятою квартирою, в якій він жив з своєю родиною.

Тепер уже на довгий час. Коцюбинський одразу почав збирати етнографічні матеріали. Він побував у багатьох селах, гуцульських хатах, вивчав сімейний та громадський побут, записував легенди, повір'я, вірування.

Про те, що як працював Коцюбинський, Гнатюк писав у своїх спогадах: «Наперед студіював він місцеву природу,

ходив по лісі та по царинках... Робив собі всякі записки, розмовляв із селянами на різні теми, заходив до їх хат, придивлявся усьому пильно, не поминаючи нічого, навіть найменшої дрібниці... У 1911 році робив прогулку до Голов, звідки разом із учителем Лукою Гарматієм їздив на полонину Скупову, ночував там при ватрі, їв бануш і приглядався полонинському життю. У Головах ходив також на «посіджіне» (забави при мерці – Р. Ч); оглядав похорон і весілле».

У побуті гуцулів Михайла Коцюбинського особливо вразило збереження багатьох архаїчних звичаїв та обрядів, частина яких сягала своїм корінням у глибину віків. Скільки тут красивих казок, переказів, вірувань, символів!

«Нарід наскрізь поганський, що живе серед різнорідних злих духів, з якими веде боротьбу од пелюшок і до смерті. Первісні помади, вони так тісно зв'язали своє життя з своєю худобою (маржиною), що творять сім'ю. Само християнство послужило, здається їм на те тільки, щоб закрасити культ поганства», – писав письменник у листі до Євгена Чикаленка 22 липня 1911 року.

В листі з Чернігова 24 серпня 1911 року Михайло Коцюбинський у Криворівню Володимирові Гнатюку пише: «Сердечне спасибі Вам, дорогий Володимире Михайловичу, і всім підписаним на картах за пам'ять про мене. Я теж баную за всіма Вами і радий був знов скоро побачитись. Доїхав я дуже добре, не втомився, покінчив уже свої справи з земством, вже вільний і живу згадками про милих людей і милі гори. Упорядковую свої враження й збираюся писати. Сподіваємося, що Ви таки наважитесь і прийдете до нас разом з панею Оленою. Будемо так тішитися і вітати Вас обох. Як дужі? Ну, цілую Вас. Майтеся гаразд. Сердечний привіт пані Олені, дітям і всім знайомим од нас обох. М. Коцюбинський. Кланяється Вам Горький і просить вислати «Опришків» (Мова йде про збірник Володимира Гнатюка «Народні оповідання про опришків» («Етнографічний збірник». – Львів, 1910. – Т. 26. – 342 с.) – Р. Ч.).

Невдовзі Володимир Гнатюк висилає збірник про опришків, на титульному листку котрого зробив таку присвяту

«Високоповажному добродієві Максимови Горкому в доказ глибокого поважання від Володимира Гнатюка».

Михайло Коцюбинський харчувався у Гнатюків, часто виїжджаючи верхи на коні у віддаленні закутки Гуцульщини. Здебільшого Гнатюк направляв його до своїх інформаторів, друзів та співробітників. Особливо багато матеріалів почерпнув Михайло Коцюбинський у Луки Гарматія, який супроводив його на полонини, де він на місці ознайомився із старовинними звичаями гуцульських пастухів. В селі Голови він був навіть на похоронній «Забаві».

Сам Володимир Гнатюк через хворобу не міг їздити з Михайлом Коцюбинським «у гори».

В листі до Максима Горького із Криворівні він писав: «Всё время провожу в экскурсиях по горах, верхом на гуцульском коне, лёгком и грациозном как балерина. Побывал в диких местах, доступных немногим, на полонинах, где гуцулы-номады проводят со своими стадами всё лето. Если бы Вы знали, как величественная здесь природа, какая первобытная жизнь... Собираю материал, переживаю природу, смотрю, слушаю и учусь». А в листі Михайла Коцюбинського до Михайла Мочульського ми читаємо: «Мені часом здається, що Криворівня – се великий аероплан, який несеться високо в небі між хмарами».

Крім Володимира Гнатюка, Михайло Коцюбинський зустрічався у Криворівні з Іваном Франком (він тут жив з усією родиною), Михайлом Грушевським, Гнатом Хоткевичем та іншими діячами української культури. Коцюбинський був настільки зачарований Гуцульщиною, що мріяв побудувати тут хату, в якій би разом жили обидві родини – Гнатюка й Коцюбинського. Ось як описує ці плани Володимир Гнатюк: «Коцюбинський захопився Гуцульщиною. В Криворівні він вибрав місце для хати, нарисував цілий план хати, план городу і навіть повизначував, які квіти й дерева мають бути в нім засадженні; з парохом вів переговори про купівлю ґрунту. Розуміється, що ні в мене, ні в Коцюбинського не було ніяких грошей, але це зовсім не журило його, він був впевнений, що заробить кілька буде треба, а я свою пайку поволі буду йому звертати»

(Михайло Коцюбинський «Листи до Володимира Гнатюка» (Львів, 1914, с. 19).

Повернувшись до Чернігова, Михайло Коцюбинський написав «оду на Гуцульщину» – повість «Тіні забутих предків», яка є одним з кращих творів письменника. В ній надзвичайно яскраво, з великою мистецькою силою, на фоні недоторканої карпатської природи, описано побут і звичай гуцулів.

25 вересня 1911 року письменник повідомляє Гнатюка, що пише оповідання, на основі своїх вражень: «Боюсь, хвилююсь, але пишу». «Не знаю, чи вдасться мені щось зробити, а дуже хотів би. Може на той рік пощастить мені зібрати більше матеріалу, і тоді матиму міцний ґрунт під ногами».

Письменник почав працювати над твором про гуцулів лише після того, як докладно ознайомився з природою і звичаями Гуцульщини. У своєму творі Михайло Коцюбинський хотів відтворити своєрідне міфологічне світосприймання і світовідчуття гуцулів, показати їхнє життя, овіяне казкою, міфами, повір'ями, забобонами.

«Коли б хоч трохи переніс на папір колорит Гуцульщини і запах Карпат, то й з того був би задоволений», – признавався письменник. Але «переніс» він багато. У повісті його ожила Гуцульщина – з її горами, полонинами, потоками, лісами, з гуцулами, їх звичаями, віруваннями і повір'ями».

Восени 1911 року Михайло Коцюбинський знов відвідав Володимира Гнатюка у Львові. Це була остання зустріч фольклориста з письменником – двох визначних людей подібної долі. Вони й надалі листувалися, мріяли про зустріч в Криворівні, про подорожі в гори.

В лютому 1912 року було створено Ювілейний організаційний комітет по підготовці та проведенню святкування 40-літньої письменницької діяльності Івана Франка, яке минало 1913 року. До складу комітету увійшли Володимир Гнатюк, Володимир Винниченко, Ольга Кобилянська, Іван Кревецький, Василь Стефаник, Гіадор Стрипський, Стефан Томашівський, Іван Труш, Леся Українка, Сергій Єферов, Михайло Коцюбинський.

У відозві «Українці! В р. 1913 минає сорок літ. Як виступив на літературне поле найбільший письменник Галицької України Іван Франко» (Діло. – Львів. – 1912. – № 33. – 10 лютого (28 січ.). – С. 3; Рада. – Львів. – 1912. – № 24. – 29 січ. (11 лют.). – С. 2). Цю відозву про вшанування Івана Франка у зв'язку з 40-ми роковинами його літературної діяльності підписали Володимир Гнатюк, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Іван Труш, Леся Українка, Михайло Коцюбинський та ряд інших письменників, діячів науки й культури України.

У листі від 22 квітня 1912 року Володимир Гнатюк зі Львова Федорові Вовку в Петербурзі повідомляє: «Високоповажний добродію! Перед двома днями вислав я до музею два примірники брошури М. Пачовського про похоронні обряди, з чого один буде для Вас, а другий передайте до бібліотеки музею... Інші висилаю на адресу музею для Вас і для М. Коцюбинського в Чернігові 2 примірники II тому «Das Geschlechterleben des ukrainische Bauernvolkes» (Українською мовою – «Сексуальне життя українського селянства» – Р. Ч.).

Вже після Великодня 1905 року, повернувшись у Чернівці, кожний лист та поштову картку закінчує привітаннями дружині вченого Олені, його дітям – дочкам Ірині, Лесі та сину Юрію.

Протягом 1910-1912 років Михайло Коцюбинський декілька разів відпочивав у Криворівні на Гуцульщині, куди його запросив Володимир Гнатюк, аби разом збирати етнографічні матеріали про гуцулів. Вчений пояснював письменнику деякі звичаї, надавав як етнографічні, так і літературні консультації.

В червні 1912 року з Чернігова прийшла світлина, на якій сфотографовані дочки Михайла Коцюбинського Ірина та Оксана в маскарадних костюмах – італійської дівчинки та голландського хлопчика. На зворотньому боці такий напис: «Чернівці. Лесі від Оксани та Іри. 27/VI. 1912 р.» (Оригінал цієї світлини – в експозиції IV кімнати).

В 1912 році повість «Тіні забутих предків» було опубліковано у «Літературно-науковому віснику» (Львів, т. LVII,

кн. I. – С. 4-32; кн. II. – С. 209-267). А 1913 року вона вийшла окремим видання в «Українсько-руській видавничій спілці» з ілюстраціями художника Михайла Жука – щирого друга письменника, з-під редакторського пера Володимира Гнатюка. Повість «Тіні забутих предків» – шоста книга Михайла Коцюбинського, що побачила світ у Західній Україні завдяки Володимира Гнатюка. (Ця книга – в експозиції IV кімнати).

У селі Лопатинці на Вінничині, де Михайло Коцюбинський учителював упродовж двох років, там написав повість для дорослих читачів «На віру», яку надрукував львівський журнал «Правда» в 1892 році, оригінал цього видання в експозиції – першої кімнати оселі нашого земляка.

Немилосердна смерть 25 квітня 1913 року вирвала Михайла Коцюбинського із життя.

26 квітня 1913 року зі Львова полинули слова співчуття до сім'ї Михайла Коцюбинського у Чернігові:

«Високоповажна Пані!

Дізнавшись про тяжку і невіджаловану втрату дорогого нам усім Михайла Михайловича, який ще перед двома третинами року жив поміж нами, повний бадьорості, надій та піднесеного настрою і призбирував матеріали та уклав план широко закраєної повісті з життя гуцулів, що певно була би взірцем його літературної діяльності, висловлюємо Вам найглибше співчуття і прилучаємо наш біль до Вашого болю, якого глибину і велич розуміємо вповні і несемо спільно разом з Вами. Нехай буде йому пером та рідна земля, яку він любив так гаряче! Володимир Гнатюк, Олена Гнатюк, Юрій Гнатюк, Ірина Гнатюк, Леся Гн.»

Співчуття родині Михайла Коцюбинського від імені Наукового товариства імені Шевченка підписав Володимир Гнатюк. Крім того, Володимир Гнатюк написав повідомлення «Участь Товариства в похороні М. Коцюбинського» та опублікував його у «Хроніці НТШ» (Львів, 1913. – № 54, вип. 2. – С. 17).

Для Володимира Гнатюка це був важкий удар. Замість некролога він підготував до друку його листи до себе (126 листів та поштових карток від 15 серпня 1899 року

до 20 лютого 1913 року) з обширною вступною статтею про їхні взаємини (М. Коцюбинський «Листи до Володимира Гнатюка» (Львів, 1914. – С. 5-26) – це сьома книга-епістолярія письменника, видана вченим. (Це видання – в експозиції IV кімнати).

Вчений інтенсивно листувався з письменником з 1897 року аж до його смерті, був його довгорічним близьким приятелем. Спогади написані всього через кілька тижнів після смерті Михайла Коцюбинського (датовані 17 червня 1913 року).

А пізніше на підставі спогадів Луки Гарматія Володимир Гнатюк написав окрему брошуру про подорожі Михайла Коцюбинського (Володимир Гнатюк «Лука Гарматій і його спогади про М. Коцюбинського» (Львів, 1925. – 20 с., портрет Луки Гарматія).

Повість «Тіні забутих предків» в перекладі російською мовою («Рассказы». Т. I-III. Перевод с украинского М. Могилянского и Ф. Волховского»), побачила світ 1914 року в Москві.

За повістю Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» режисер Сергій Параджанов зняв однойменний кінофільм, який критика зараховує до кращих фільмів світової кінематографії.

На підставі листів та спогадів Михайла Коцюбинського він написав статтю про його перебування в Житомирі, яка однак появилася друком лише після смерті Володимира Гнатюка (Володимир Гнатюк «До перебування М. Коцюбинського в Житомирі» («Науковий збірник за 1928 р.: Записки українського Наукового товариства в Києві». – Т. XXVII. – 1928. – С. 163-176).

За посередництвом Михайла Коцюбинського Володимир Гнатюк познайомився з багатьма іншими українськими письменниками, як Панас Мирний, Володимир Винниченко, Богдан Лепкий, Агатангел Кримський, Борис Грінченко, Олена Пчілка, Іван Нечуй-Левицький та інші.

Частими гостями Володимира Гнатюка в Криворівні були такі визначні діячі української культури, як: Михайло Коцюбинський, Гнат Хоткевич, Леся Українка, Ольга

Кобилянська, Климентій Квітка, Фотій Красицький, Олесь Олесь і багато інших.

Немалі заслуги має Володимир Гнатюк у справі створення таких шедеврів української літератури, як «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського, «Камінна душа», «Довбуш» та у заснуванні «Гуцульського театру» Гната Хоткевича.

Отже, міцна творча співпраця та духовна дружба була надзвичайно важливою. Вона впливала на обох письменників. У спогадах про Михайла Коцюбинського Володимира Гнатюка читаємо: «Середнього росту, стрункий, худорлявий, в останніх часах трошки вперед похилений, одягнений скромно, але все без найменшого закиду і, звичайно, з якоюсь квіткою в бутоньєрці. Квіти – це була його пристрасть і розкіш... любив пристрасно природу і давав цьому вираз на кожному кроці. Любив добрих людей, любив приємне товариство, а знайшовшись у ньому, любив вести безконечні розмови, аж не раз умучувався ними. Незвичайно любив дітей і ніколи не пройшов коло них, щоб їх не зачепити, не заговорити та не пожартувати трохи. Щире ставлення до дітей, з якими письменнику доводилось спілкуватися на Поділлі, в Бессарабії, Криму і Карпатах, було однією з домінуючих рис Михайла Коцюбинського.

Для Михайла Михайловича Володимир Гнатюк став взірцем творчої й духовно сильної людини, яка все життя боролася за свої погляди, справжнім орієнтиром та наставником у власній літературній і громадській роботі. Про цю роль постаті Володимира Гнатюка засвідчує епістолярна спадщина Михайла Коцюбинського.

Література

1. Коцюбинський М. Листи до Володимира Гнатюка. З передмовою і поясненнями Володимира Гнатюка. – Львів: Діло, 1914. – 167 с.
2. Гнатюк В. Із спогадів про М. Коцюбинського // Спогади про Михайла Коцюбинського. – К.: Держ. вид – во худ. л-ри, 1962. – С. 263-269.
3. Яценко М. Володимир Гнатюк: Життя і фольклористична діяльність. – К.: Наук. Думка, 1964. – 384 с.

4. Смілянський Л. Михайло Коцюбинський. Повість. – К: Молодь, 1968. – с. 105-117 («VII. Полонини»).
5. Мушинка М. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. – Париж – Нью-Йорк – Сідней – Торонто: НТШ, 1987. – 332 с.
6. Мушинка М. Володимир Гнатюк: Бібліографія друкованих праць. – Едмонтон: КІУС-АУ, 1987. – С. 58-59.
7. Мороз М., Мушинка М. Володимир Гнатюк (1871-1991). Бібліографічний покажчик. – Львів: НТШ, 1992. – 151 с.
8. Володимир Гнатюк: Документи і матеріали (1871-1989). – Львів: НТШ-ЦДІА України, 1998. – 465 с.
9. Листи до Михайла Коцюбинського. Т. 1. – Айхельбергер – Гнатюк. Упорядкування та коментарі Володимира Мазного. Вступна стаття Валерія Шевчука. – К.: Українські пропілеї, 2002. – С. 216-355.
10. Черемшинський О., Бачинський В., Черемшинська Р., Герета І. Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі: Нарис-путівник. – 4-е вид., допов. – Тернопіль: Збруч, 2006. –93 с.; 4 л. іл.
11. Етнограф і громадсько-культурний діяч Остап Черемшинський: Бібліографічний покажчик літературно-краєзнавчих публікацій за 1963- 2006 рр. (До 45-літньої праці на ниві літературного й історичного краєзнавства і з нагоди 70-річчя від дня народження). – Тернопіль: Воля, 2006. – 47 с.; 4 л. іл.
12. Черемшинський О. «...І я почав збирати матеріали про Володимира Гнатюка» // Головна газета Тернопілля «Вільне життя». – Тернопіль: Збруч, 2009. – С. 323-324.
13. Семенюк Г., Ткачук М., Слоновьська О. і інші. Українська література. Підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Освіта, 2010. – С. 117, 1970, 294.
14. Галушка М. Творча співпраця Володимира Гнатюка і Михайла Коцюбинського // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Матеріали Міжнародної наукової конференції «Володимир Гнатюк у контексті розвитку культури України» (До 140-річчя від дня народження Володимира Гнатюка).- Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2011. – С. 15-19.

**SINCERE FRIENDSHIP AND EFFECTIVE
COOPERATION OF VOLODYMYR HNATYUK AND
MYKHAILO KOTSYUBYNSKY IN THE FIELD OF
UKRAINIAN CULTURE**

Abstract. The source of the topic is the correspondence between the two artists. Participation in the newly founded «Ukrainian – Russian Publishing Union». Mykhailo Kotsyubynsky wrote «Ode to the Hutsul Region» – the novel «Shadows of Forgotten Ancestors», which is one of the best works of the writer. In the story he revived the Hutsul region – with its mountains, meadows, streams, forests, Hutsuls, their customs, beliefs and superstitions. Instead of an obituary, Volodymyr Hnatyuk prepared letters for printing by Mykhailo Kotsyubynsky (126 letters and postcards from August 15, 1899 to February 20, 1913).

Key words: *writer, epistolary , book, mountain meadow, kolomyyky.*
